

суспільствознавство (Н.М.Рахманіна); географія – історія (Л.М.Панчешникова); географія – література (В.Н.Серова) та ін.

Спеціальні дослідження виявили переваги навчання, в якому завдання розумового розвитку особистості, активізації пізнавальної діяльності розв'язуються в умовах міжпредметних зв'язків. Визначаються нові резерви становлення пізнавальних інтересів і потреб школярів, розвитку узагальнених вмінь та навичок самостійного пізнання (К.П.Корольова, В.М.Косатая, С.В.Калініна, Н.М.Рахманіна, Т.Г.Феофілова, А.Р.Бектеняров та ін.).

У розвитку ідеї міжпредметних зв'язків визначаються дві взаємопов'язані тенденції – інтеграція та координація предметних знань. Інтеграція є процес та результат створення нерозривно пов'язаного, єдиного, цільного. У навчанні може здійснюватися шляхом злиття в одному синтезованому курсі елементів різних навчальних предметів, злиття наукових понять і методів різних дисциплін у загальнонаукові поняття і методи пізнання, складання основ наук у розкритті міжпредметних навчальних проблем. Координація – це погодження навчальних програм із споріднених предметів з точки зору загальності трактовки понять, що вивчаються, явищ, процесів та часу їх вивчення, тобто ретельно розроблений взаємозв'язок навчальних предметів (міжпредметні зв'язки у вузькому розумінні), який надає змогу здійснювати інтеграцію знань.

Таким чином, дослідники, які розкривають суть міжпредметних зв'язків, вказують на їх окремі сторони: дидактичні, логічні, діалектичні, психологічні, методичні та інші. Кожна з них відображує різні властивості одного й того ж явища. Зв'язок між окремими предметами слід розглядати як діалектичну закономірність, яка притаманна кожному з них і характеризується відповідною специфікою змісту предметів і, разом з тим, має загальні для всіх навчальних предметів особливості.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Крупская Н.К. Педагогические сочинения в 10 т. Под ред. Н.К. Гончарова. – М., АПН РСФСР, 1960.
2. Максимова В.Н. Межпредметные связи в учебно-воспитательном процессе современной школы. – М.: Просвещение, 1987. – 158с.
3. Ушинский К.Д. Собрание сочинений. – М., 1948.

УДК 378

Тетерятник М.В.

МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ НАУКОВО-МЕТОДИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Вивчаючи процес фахової підготовки педагога, вчені сходяться на тому, що чи не найважливішим його компонентом є формування у студентів мотиваційної готовності до науково-методичної роботи, як необхідної складової підвищення професійної майстерності. Так, Сластьонін В.А. акцентує увагу на “необхідності врахування життєвих і професійних установок, ціннісних орієнтацій, досвіду та рівня професіоналізму вчителів. Необхідним також є врахування особливостей мотивації вчителів у роботі по здійсненню науково-методичної підготовки, тобто вияв мотивів, оцінок, ставлення до власного професійного зростання” [7].

Вважається, що людина здійснює діяльність тільки для задоволення яких-небудь власних потреб, які й стають мотивом діяльності. “Мотив – це внутрішня причина, яка спонукає до дії, бажання задовільнити якусь потребу. Мотив визначається як стан напруги, від якого залежить можливість та спрямованість активності організму” [7]. Висока мотивація

призводить до підвищення активності, при низькому рівні мотивації будь-які труднощі суттєво знижують інтерес до діяльності.

На думку вчених, мотиваційний чинник, як частина педагогічного процесу та його рушійна сила, заслуговує дуже глибокої уваги.

Здавна вчених цікавила проблема: який чинник більш за все впливає на успішність професійної підготовки спеціаліста, і як результат, на успішність його майбутньої самостійної діяльності? Дослідження Ф.Н. Гоноболіна, Л.П. Доблаєва, Н.В. Кузьминої, Р.І. Хмелюка, А.І. Щербакова доводять, що таким чинником є мотиваційна готовність майбутнього вчителя, професійно-педагогічна спрямованість його особистості [3,6].

Доктор психологічних наук, професор Н.В.Кузьмина так окреслила складові професійно-педагогічної спрямованості особистості спеціаліста [4]:

1. Інтерес та любов до дітей, до професії, до творчості.
2. Усвідомлення труднощів і проблем у роботі вчителя.
3. Потреба у педагогічній діяльності.
4. Усвідомлення власних можливостей і здібностей як відповідних до вимог обраної професії.
5. Потреба у постійному самовдосконаленні, потяг до оволодіння основами професійної майстерності ще у вузі.

В.А. Сластьонін також виділяє мотиваційний аспект як найважливішу властивість особистості вчителя:”являючи собою вибіркоче ставлення до дійсності, спрямованість особистості збуджує та мобілізує потаємні сили людини, сприяє формуванню у неї відповідних здібностей, професійно важливих особливостей мислення, волі, емоцій, характеру”. Професор стверджує, що професійно-педагогічна спрямованість особистості – це “каркас, навколо якого компонуються основні властивості якості особистості вчителя” [7].

Таким чином, мотивація до здійснення науково-методичних пошуків повинна здійснюватися ще у стінах вищого педагогічного закладу, щоб студент усвідомлював себе частиною процесу, який знаходиться у постійному розвитку й удосконаленні. Йдеться не просто про передачу майбутньому спеціалісту відповідних знань та умінь, а про формування цілісного утворення – науково-методичної культури.

Культура – це філософська категорія, вивченням якої займалося багато вчених. В.Момов, А.Г.Здравомислов, А.В.Ядов, О.Г.Дробницький розглядають культуру як універсальний механізм, який реалізує й спрямовує поведінку та діяльність особистості; В.П.Тугаринов, Ю.І.Єфимов, І.А.Громов, А.І.Арнольд, Н.В.Чавчавадзе виділяють її як сукупність матеріальних і моральних цінностей; М.С.Коган, В.Є.Давидович,Ю.А.Жданов, О.В.Ханова визначають культуру як засіб здійснення діяльності; В.С.Біблер, Н.С.Злобін, О.М.Леонт'єв – як метод творчої самореалізації особистості у різних галузях соціального та морального життя суспільства; В.М.Розов, Д.С.Ліхачов – як ступінь піднесення людини над своєю біологічною природою, розвитку у неї духовного початку [2].

Більшість вчених розуміє культуру як багатовимірне, багатофункціональне та багатоаспектне явище, як той соціум, у якому протікає розвиток особистості у цілому, а також її становлення у загальнолюдському та професійному сенсі.

Згідно з антропологічними концепціями світової філософії й культурології (М.М. Бахтін, Н.А. Бердяєв, І.Гердер, І.А. Ільїн, А.Ф. Лосєв, Н.О. Лоський, Ю.М. Лотман, М.К. Мамардашвілі, П.А. Сорокін, П.А. Флоренський, Э.Фромм, С.Л. Франк, А.Швейцер, М.Шелер, К.Юнг та ін.), людина є головним об'єктом культури, її творець і носій. Культуротворча функція людини полягає у тому, що особистість створює сама себе, самозбагачується, створюючи культурний простір. На думку П.А.Флоренського, культура виникає там, “де діяльність людини пов'язана з напруженим творчим процесом, появою в новому духовному просторі, вилученням сенсу з оточуючого світу” [2].

У контексті нашого дослідження можна вилучити найважливіші означення:

- культура характеризує якісний стан діяльності людини, а значить передбачає норми здійснення цієї діяльності;

- культура концентрує у собі життєвий досвід цілих поколінь людей, а значить створює сприятливі умови для його пізнання;
- культура є сукупністю набутих людством матеріальних і моральних цінностей, а значить формує у людей ціннісні потреби, засоби діяльності;
- культура – результат розвитку людини, а значить є важливим чинником її духовно-морального розвитку, реалізації її творчих сил.

Виходячи з цього, культура розглядається нами як результат соціального досвіду, що інтегрує у собі систему цінностей, різноманітні види діяльності, рівень духовно-морального розвитку суспільства, знання про людину, природу, суспільство.

Для гуманістичної концепції культури характерним є розуміння реалізації людини як особистості, яка відкрита до діалогу зі світом (М.М. Бахтін, А.А. Ухтомський). Культура забезпечує індивідуальність особистості, виражає неповторність людини, її оригінальність, її “зусилля бути людиною” (М.К. Мамардашвілі), здатність до самовизначення, самовдосконалення [6]. Оскільки культура – це спосіб діяльнісного існування людини, то науково-методична діяльність вчителя визначає відповідну їй культуру. Теоретичні передумови дослідження феномена науково-методичної культури вчителя початкових класів спираються на гуманістичну парадигму пізнання і дозволяють визначити її як компонент загальнопедагогічної культури педагога, ціннісно-професійну основу, стійке прагнення вчителя до постійного самоудосконалення на базі отриманих професійних умінь та навичок.

Науково-методична культура – органічна єдність педагогічних якостей, знань, умінь та навичок учителя і стійкої мотиваційної готовності до професійного удосконалення.

Науковий спосіб пізнання дозволяє виділити об’єктивну та суб’єктивну складову науково-методичної культури вчителя. Об’єктивний підхід розглядає функціонування науково-методичної культури у педагогічному середовищі як соціальний феномен зі своєю історією розвитку і становлення. До об’єктивних чинників можна віднести нову освітню політику в Україні, фундаментальні педагогічні дослідження, впровадження інноваційних технологій у навчально-виховний процес закладів освіти, швидкі темпи інформатизації суспільства.

Суб’єктивний розгляд досліджуваної проблеми призводить до науково-методичної культури особистості. Про це свідчать і розвиток методологічної грамотності педагогів, і зростання їх наукового потенціалу, і прагнення до підвищення професійної майстерності тощо. Органічне поєднання і взаємозумовленість об’єктивного та суб’єктивного підходів відображає науково-методичну культуру як педагогічне явище, в основі якого знаходиться науково-методична освіта вчителя.

Науково-методична культура синкретично поєднує у собі ціннісно-мотиваційний, когнітивний та діяльнісний компоненти.

Ціннісно-мотиваційний компонент містить у собі систему мотивів і потреб особистості вчителя початкових класів: потребу у професійній реалізації, розуміння значення науково-методичної роботи у педагогічній діяльності, відповідальність за отримані результати.

На цій основі будується система відношень майбутнього вчителя з педагогічним середовищем, вміння адекватно оцінювати себе як суб’єкта цього середовища.

Когнітивний компонент містить у собі комплекс професійних знань, умінь і навичок вчителя, його інтелектуальні вміння, систему методичної роботи, яка спирається на впровадження передового педагогічного досвіду, сучасних досягнень науки у галузі початкового навчання й індивідуальної науково-дослідницької діяльності.

На цій основі базується формування у майбутнього вчителя наукового стилю мислення, яке дозволяє вирішувати педагогічні проблеми, що виникають на межі теорії та практики.

Діяльнісний компонент виражається у засвоєнні науково-методичних вмінь, самореалізації і самоудосконаленні вчителя, усвідомленні себе як транслятора цінностей і технологій науково-методичної культури.

Якісною характеристикою сформованості науково-методичної культури вчителя є науково-методична компетентність. Компетентність, за енциклопедичним словником, означає знання та досвід у конкретній галузі [8]. На нашу думку, науково-методична компетентність – характеристика діяльності й атрибут особистості вчителя як суб'єкта освіти, яка передбачає здатність здійснювати повноцінну науково-методичну діяльність.

Виявлення та обґрунтування компонентів науково-методичної культури вчителя початкових класів дозволяє створити теоретичну модель її формування, яка представлена інтегративною єдністю мети, завдань, принципів, організаційно-педагогічних умов, технологій і критеріїв досягнення результатів (рис.1).

Модель формування науково-методичної культури майбутнього вчителя початкових класів спирається на такі педагогічні принципи: гуманізація освіти; інтеграція освіти і науки; фундаменталізація змісту освіти; неперервності й послідовності.

Принцип гуманізації освіти забезпечує взаємозв'язок цінностей особистісного і професійного зростання майбутнього вчителя, усвідомлення розвитку учня як головної умови власної реалізації у педагогічній діяльності, формування потреби у науково-дослідному пошуку, усвідомлення відповідальності за результати своєї роботи.

Головна мета	Розвиток потреби і готовності до формування науково-методичної культури
Принципи	<ul style="list-style-type: none"> - гуманізації освіти; - інтеграції освіти і науки; - фундаменталізації змісту; - неперервності й послідовності
Зміст	<ul style="list-style-type: none"> – психолого-педагогічна підготовка; – методична підготовка; – культурно-інформаційна підготовка
Організаційно-педагогічні умови	<ul style="list-style-type: none"> - створення особистісно-орієнтованого освітнього середовища у педагогічному навчальному закладі; - інтеграція знань на основі міждисциплінарної взаємодії і реалізації взаємозв'язку методологічної, психологічної, педагогічної, методичної, культурно-інформаційної підготовки вчителя; - здійснення наступності всіх етапів багаторівневого педагогічного процесу; - реалізація інноваційних освітніх технологій.
Технології	<ul style="list-style-type: none"> - психотехніки самореалізації; - поєднання індивідуальних, групових, колективних форм роботи; - впровадження активних методів навчання; - організація науково-дослідної роботи студента; - педагогічна практика дослідницького характеру; - рефлексивно-акмеологічні тренінги.
Критерії сформованості	<ul style="list-style-type: none"> - науково-методична компетентність; - педагогічна взаємодія; - наявність потреби у самореалізації, професійному удосконаленні.
Рівні	<ul style="list-style-type: none"> - репродуктивний; - інтерпретаційний; - продуктивний

Рис.1. Теоретична модель формування науково-методичної культури майбутнього вчителя початкових класів.

Принцип фундаменталізації професійно-педагогічної освіти є основою для гармонійного поєднання загальнокультурної, наукової й професійної підготовки.

Принцип інтеграції освіти і науки передбачає залучення студентів до дослідницької роботи і впровадження її результатів у практику навчально-виховного процесу [2].

До принципів, що визначають зміст науково-методичної роботи і відображають логіку навчального процесу, відносять принцип неперервності й послідовності. Це забезпечує постійний зв'язок нового з вивченим, логічний виклад навчального матеріалу, врахування міжпредметних зв'язків для формування наукового світогляду студентів.

Спираючись на ці принципи, нами виявлено організаційно-педагогічні умови формування науково-методичної культури майбутнього вчителя початкових класів, серед яких доцільно виділити:

- створення особистісно-орієнтованого освітнього середовища у педагогічному навчальному закладі;
- інтеграцію знань на основі міждисциплінарної взаємодії і реалізації взаємозв'язку методологічної, психологічної, педагогічної, методичної, культурно-інформаційної підготовки вчителя;
- здійснення наступності всіх етапів багаторівневого педагогічного процесу;
- реалізація інноваційних освітніх технологій.

Експериментальна перевірка умов формування науково-методичної культури майбутнього вчителя початкових класів дозволить прийняти за основу або спростувати запропоновану модель.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бабанский Ю.К. Оптимация учебно-воспитательного процесса (Метод.основы). – М.: Просвещение, 1982. – 192 с.
2. Валеев Г.Х. Формирование методологической культуры учителя-исследователя: Автореф. дис. ... доктора пед.наук. – Уфа, 2001. – 40 с.
3. Гоноболин, Ф.Н. Книга об учителе / Ф.Н. Гоноболин. – М.: Просвещение, 1965. – С. 52–60.
4. Кузьмина Н.В. Психологическая структура деятельности учителя. – Гомель: Наука, 1976. – С. 17–25.
5. Кухарев Н.В. На пути к профессиональному совершенству: Кн. для учителя. – М.: Просвещение, 1990. – 159 с.
6. Лифинцева Н.И. Формирование профессионально-психологической культуры учителя: Автореф. дис. ... доктора пед. наук. – М., 2001. – 38 с.
7. Слостенин В.А. и др. Педагогика: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / В.А. Слостенин, И.Ф. Исаев, Е.Н. Шиянов; Под ред. В.А. Слостенина. – М.: Издательский центр “Академия”, 2002. – 576 с.
8. Советский энциклопедический словарь / Под ред. А.М. Прохорова. – М.: Сов.энциклопедия, 1987. – С. 614.